

SZUDÁN ÉS A REFERENDUM

Illés Zoltán
arabista, PhD hallgató
Budapesti Corvinus Egyetem
Társadalomtudományi Kar
nganaszan@yahoo.com

Bevezetés

Szudán Afrika legnagyobb területű állama. Az ország két legjelentősebb konfliktusa a dárfúri és a déli. Dárfúrban az ENSZ és AU békefenntartói jelenlét valamint a nemzetközi diplomáciai nyomás ellenére a tartós békét, minden említésre méltó elemző és jelentős forrás szerint, csak a távolabbi jövő hozhatja el. A fegyverek ma is ropognak e térségben.

Délen azonban a csaknem hat éve tartó tüzszünet valódi békévé érhet.

Szudán válaszüthöz érkezett. A 2005-ben kötött Átfogó Békemegállapodás (Comprehensive Peace Agreement – CPA) értelmében, amely az észak-dél polgárháborút hivatott lezárni, egy hatéves átmeneti periódus után Dél-Szudán népszavazáson dönthet további sorsáról. Azaz, hogy független államként folytatja létét, avagy északkal együtt tart tovább. A CPA alapján dél önrendelke-

zési referendumával egyidőben egy kis szudáni tartomány, Abyei is megtarthatja saját referendumát. Dönthet, hogy marad (észak) Szudán része, avagy csatlakozik Dél-Szudánhoz.

Az említett hatéves periódus 2011. január 9-én jár le, ekkor kell tehát megtartani a két népszavazást. Csakhogy a történet nem minden szereplője tekintetű feszült, avagy reményteljes várakozással a közelgő történelmi jelentőségű eseményekre, és nem mindenki segíti elő azok létrejöttét.

A központi kormányzat, Kartúm számára egyértelmű kudarc, ha Dél-Szudán önálló állam lesz, s e bukást még megfűszerezné, ha a kicsiny, ám annál jelentősebb Abyei is elszakadna. A veszteség nem csupán föld és mezőgazdasági potenciál lenne, hanem nyersolaj tekintetében is problémákat okozna.

Megmozdulás a referendumért. Forrás: Peter Martell/AFP

Szudán olajexportáló ország, napi kb. 500 ezer hordó kitermeléssel. A jelentős mennyiségű ismert olajkészlet (6.3 billió hordó) csaknem 75%-a Dél-Szudán területén található. Kartúm bevételének mintegy 60%-a az olajexportból származik.

A két olajvezeték délről Kartúmon keresztül Port Szudánba, a Vörös-tengeri kikötőbe pumpálja az olajat, amelyet tankerek visznek eladásra, nagyrészt Kínába. A két ország rész dél függetlensége esetén is még legalább egy évtizedig¹ egymásra van utalva olajexportját illetően.

A referenda kérése, elcsalása, eredményének el nem ismerése könnyen újabb észak-dél háborúhoz vezethet. Kartúm szövetségei és más nemzetközi szereplők is ellenzik az elszakadást, a saját területükön jelenlevő szeparatista törekvések megerősödésétől tartanak, amennyiben Dél-Szudán referendum alapján válik függetlenné.

E tanulmány a referendumot járja körül, a két népszavazás lokális, regionális és globális jelentőségét méri fel.

A Referendum és az oda-vezető út

Háború és béke

Szudán 1956-ban elnyert függetlenségéig brit gyarmat volt.² A britek korán felismerték az ország etnikai és vallási széttagoltságát, ám szokásukhoz híven a hatalom kézben tartására koncentráltak és politikájukkal előkészítették a talajt a majdani konfliktusokhoz.

A brit kormányzók az amúgy is előrehaladottabb Kartúm környéki régiót fejlesztették és a szekuláris oktatás megszervezése után innen toborozták a helyi hivatalnokokat is.

Dél-Szudán lakossága nem, illetve csak kis mértékben vált muszlimmá az angolok érkezéséig, akik ezt felismerve elszigetelték a déli területeket és miszsiókat küldtek oda, amelyek nemcsak a kereszténységet, de az angol nyelvet is terjesztették az elmaradott régióban.

A tényből, hogy a britek külön entitásként kezelték a déli területet, az is következett, hogy a déliek nem, vagy csak igen csekély mértékben képviselhetették magukat a megfelelő fórumokon a függetlenséget előkészítő években. A britek politikája nagymértékben elősegítette, hogy a független Szudán arab-izlám államként definiálja magát. A definíció identitássá nőtte ki magát, és egyúttal jelentős számú szudáni lakost marginalizált, elnyomottá tett. Nemcsak a déli keresztény és tradicionális vallású dinkákat, nuereket és sok más etnikumot, hanem az afri-

kai hagyományokat is követő és saját nyelvükön beszélő muszlim fúrokat, zaghawákat és maszalitokat, valamint a messzi északi núbiaiakat és a keleten élő bedzsákat is.

Az ország függetlensége óta kirobant konfliktusok mind az erőltetett arab-izlám identitásból eredeztethetőek. A déliek számára a sária, azaz az izlám vallásjog 1983-as közjoggá emelése az egész ország területén már csak olaj volt a tűzre.

„A két polgárháború révén az észak-dél szembenállás lett a modern Afrika leghosszabb és legvéresebb konfliktusa. Csaknem négy millió ember halt meg a fél évszázados háborúban, és ennél is több kényszerült elhagyni otthonát, vált belföldi, illetve külföldi menekültté”

A déliek mellőzöttségérzése először 1955-ben, a függetlenség előestéjén idézett elő véres felkelést. Az equatoriai Toritban a helyiek lemészárolták csaknem az összes ott tartózkodó északi katonai és civil személyt. E dátumtól számítjuk az első észak-dél polgárháború kezdetét, amelyet a bozót mélyén lapuló, főként equatoriai ellenállók Anya-Nya mozgalma fémjelez. Az első komolyabb katonai sikereket azonban csak Joseph Lagu irányítása alatt, izraeli fegyverekkel érték el.³

A dél katonai megerősödése láttán, amely egybeesett Kartúm kényszerű szakításával a szovjetekkel⁴ az akkori elnök, Dzsaafar Nimeri tárgyalóasztalhoz ültette Lagut és a délieket.

1972-ben az addisz-abebai békeszerződés lezárta az első polgárháborút. A déliek széleskörű autonómiát kaptak és letették a fegyvert. Nimeri azonban a kezdeti jó katonából a hatalmát mindenáron megtartani akaró diktátorrá vált, többször feloszlatta a dél-szudáni fővárosban, Jubában székelő tanácsot és a déli területeket érintő kérdésekben nem konzultált a helyi gyűléssel.

Az 1970-es években az amerikai Chevron cég olajat talált az észak-dél határvidéken, az ebből származó majdani bevételek elosztásáról viszont nem esett szó.

A növekvő déli elégedetlenség végül 1983-ban a második polgárháború kirobbanásához vezetett. A szikrát a már említett sária bevezetése, illetve a Jonglei-csatorna építési munkáinak megkezdése adta.⁵

A második polgárháborúban egy tehetséges tábornok, a néhai dr. John Garang de Mabior létrehozta Szudáni Népi Felszabadító Hadsereget (SPLA), aminek politikai szárnya a Szudáni Népi Felszabadító Mozgalom (SPLM), amely ma is kormányozza az autonóm és hamarosan önállóvá válható régiót.

John Garang dinka származású volt, Dél-Szudán legnépesebb etnikumának tagja.⁶ A második polgárháborút, mely 2005-ben a CPA aláírásával ért véget, John Garang hadvezetése és stratégiája, valamint az SPLA dinka hatalmi bázisa fémjelezte. A második polgárháború katonailag érettebbnek bizonyult, jóval több áldozatot követelt, mint az első. Az intenzívebb fegyverkezés, a déli katonai fejlődés mellett új tényezőként jelent meg a határvidéki népcsoportok felfegyverzése, melyek Kartúm-barát milíciákká szerveződtek az évek során.

Kartúm a déli etnikai ellentéteket is könyörtelenül kihasználta, támogatta többek között a nuereket, akik saját SPLM-jük oldalán Riek Machar, a mai dél-szudáni alelnök vezetésével szembeszálltak John Garanggal. Ezen felül külső erőket is támogatott, ilyen pl. az észak-ugandai gyökerű, Joseph Kony vezette szervezet, a hírhedt Úr Ellenálló Hadserege (LRA), azzal a céllal, hogy az SPLM erőit megossza.

A két polgárháború révén az észak-dél szembenállás lett a modern Afrika leghosszabb és legvéresebb konfliktusa. Csaknem négymillió ember halt meg a fél évszázados háborúban, és ennél is több kényszerült elhagyni otthonát, vált belföldi, illetve külföldi menekültté.

A fokozódó nemzetközi diplomáciai aktivitás, a bátor SPLM és a kifáradó Kartúm, ahol 1989 óta Omar al-Basír a regnáló elnök és a kormánypárt, a Nemzeti Kongresszus Párt (NCP) végül eredményre jutott a tárgyalóasztalnál: 2005. január 9-én Nairobiban a két fél aláírta a CPA-t, amely nem a béke maga, hanem egy útiter a tartós béke megvalósításához.

A CPA

A CPA hatéves átmeneti periódusról határozott, valamint döntött a kétoldali tűzszünetről, amelyet az ENSZ UNMIS nevű békehadteste hivatott felügyelni.⁷ továbbá előírta egy nemzeti egységkormány felállítását, azaz az SPLM jelenlétét Kartúmban. Ezek mellett döntött a dél-szudáni kormány (GoSS) és a dél-szudáni törvényhozás felállításáról, az olajbevételek elosztásáról⁸, a hadi együttműködésről, illetve a két hadsereg tagjaiból létrehozott Joint

Integration Unit-ok felállításáról, és az átmeneti időszak teendőiről.

A legfontosabb teendők, avagy a CPA mérföldkövei pedig:

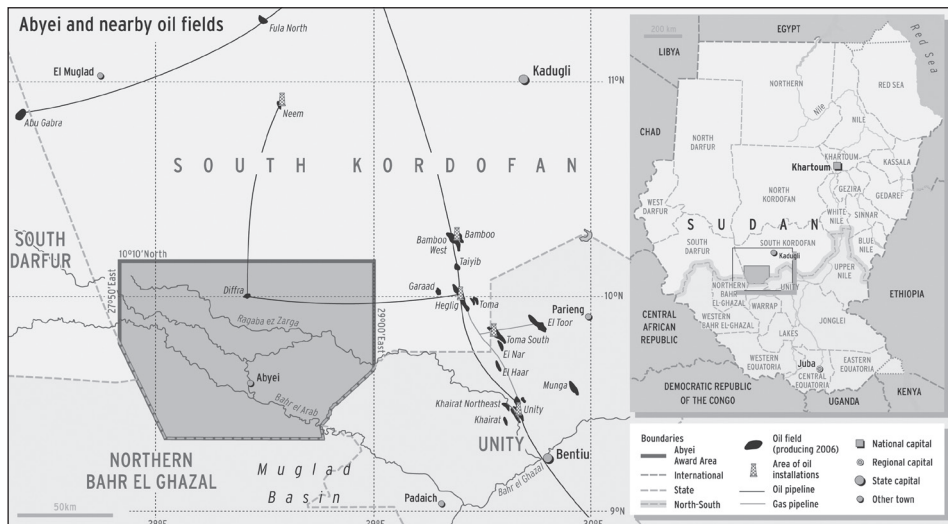
1. a népszámlálás
2. az általános választások
3. a referendum (Abyeiben is. Két északi tartományban, ahol jelentős déli kötődésű népesség él, ún. népi konzultáció megtartásáról határozott⁹).

Az első két kulcsfontosságú teendő 2008. április-májusban, illetve idén áprilisban megvalósult.

A népszámlálás irányított volt, ugyanis tudatosan kevesebb lelket számláltak Dárfúrban és Dél-Szudánban, hogy a választások után a parlamenti helyek számát a rezsim-ellenes vidékeken csökkentse és azért, hogy Dárfúrban a választóközrtek határait az NCP jelöltjeinek megválasztását elősegítő húzassák meg.¹⁰

A választások északon és délen egyaránt a fennálló status quo-t erősítették meg. Omar al-Basír 68%-os szavazati aránnyal az ország elnöke maradt, délen pedig Salva Kiir, John Garang utódja, a voksok 93%-át szerezte meg és továbbra is az SPLM és a GoSS első embere maradt. A nemzetközi megfigyelők a választások során elkövetett kisebb szabálytalanságokról számoltak be, ám az eredményt elismerték, a választásokat a demokrácia útján tett sikeres állomásként értékelték.¹¹

A CPA fejezeteinek tárgyalásakor és aláírásakor az SPLM vezetője John Garang volt, akinek álma az egység, az „Új Szudán” volt, amelyben nincs domináns identitás, nincsenek marginalizált, másodrendű polgárok.

Abyei és a közeli olajmezők. Forrás: IHS Energy, 2006.

A CPA az egyetértés légkörében született. Hatéves átmeneti periódus állt Kartúm rendelkezésére, hogy meggyőzhesse a déli lakosságot és bizonyítsa, hogy Garang elképzelése valósággá válhat. Viszont Kartúm elbukta a megmérettetést. Nemhogy nem járt élen a CPA megállapodásainak betartásában és betartatásában, de fékezte a békefolyamatot, kénye-kedve szerint válogatott a megállapodások beiktatása, illetve elvetése között.

Ahogy az 1970-es évek egyik legjelentősebb déli politikusa, Abel Alier már húsz éve megfogalmazta, a túl sok be nem tartott egyezség megmérgezte az észak-dél viszonyt.¹² A helyzet azóta sem változott. Kartúm érthető okokból nem akart és ma sem kíván lemondani privilegizált helyzetéről. Amennyiben a CPA harmadik, végső mérföldkövét, a referendumot a megegyezett időpontban és megfelelő körülmények között megtartják, dél az elszakadás mellett fog szavazni. A döntés nemcsak az elmúlt

hat, hanem a függetlenség óta eltelt 55 évre is kimondott ítélet lesz, miszerint dél-szudániként Kartúmmal képtelenség együtt élni.

A Referendum

Dél-Szudán

A déli lakosság dönthet, hogy az egységes Szudán, avagy az önálló Dél-Szudán mellett teszi le voksát. Ahogy fent említettük, az eddigi összes előrejelzés a függetlenség elsöprő győzelmét helyezi kilátásba.

A referendum szabályairól a 2009 decemberében a parlament által megszavazott Dél-szudáni Referendum Törvény (Southern Sudan Referendum Act – SSRA) rendelkezik. A szavazás akkor érvényes, ha a szavazóként regisztráltak legalább 60%-a elmegy szavazni. Amennyiben a 60%-os határt elérik, azon opció válik érvényessé, amely a voksok egyszerű többségét, azaz legalább 50% + 1 fős szavazatot megszerzi. Amennyiben e két kritérium valame-

lyike nem teljesül, a referendumot 60 napon belül meg kell ismételni.

A törvény továbbá döntött a kartúmi székhelyű Dél-szudáni Referendum Bizottság (Southern Sudan Referendum Commission – SSRC) és a Bizottság alá rendelt jubai székhelyű Dél-szudáni Referendum Hivatal (Southern Sudan Referendum Bureau - SSRB) felállításáról.

Az SSRC független intézmény, feladata a referendum megszervezése,¹³ a népszavazás szabadságának és átláthatóságának biztosítása.

Az SSRC a CPA összes többi folyamatához hasonlóan jelentős késéssel, 2010 júliusában jött létre, ám alakuló ülését a főtítkárs személye körüli vita miatt csak szeptember közepén tartotta meg. Az SSRC létrehozása kiválóan szemlélteti az NCP időhúzási taktikáját. Kartúm pontosan tudja, hogy Juba számára a referendum dátuma „szent” és bármily késedelemnek komoly következményei lehetnek, ezért áll érdekében nemet mondani a kompromisszumokra. Az SSRC esetében így lehet a bizottság elnöke és főtítkára is északi illetőségű személy.¹⁴

Kartúm késleltető taktikája sok esetben eredményre vezetett, és ezen egyszerű módszerrel sok esetben jelentős engedményeket tudott kicsikarni az SPLM-től. E taktika újabb ékes bizonyítéka annak a már említett ténynek, hogy Kartúm semmibe veszi a CPA-t, és csak saját érdekeit tartja szem előtt az SPLM-mel folytatott tárgyalásokkor.

a. Ki jogosult a regisztrációra és a szavazásra?

Aki elmúlt 18 éves és épelméjű. Ezenfelül az SSRC 2010. október 24-ei közleményében, az SSRA 25. és 27. cikke-

lye alapján meghatározott három szavazói kategória egyikébe tartozik:

1. A szavazó tagja egy Dél-Szudánban 1956. január 1-jén¹⁵, vagy azelőtt is megtalálható, „őshonos” déli etnikumnak, és magát ezen etnikum/közösség tagjaként határozza meg. E szavazó leadhatja voksát Dél-Szudánban, északon és további nyolc, jelentős dél-szudáni kisebbséggel rendelkező, az SSRA által meghatározott államban.¹⁶

2. A szavazó egy Dél-Szudánban 1956. január 1-jén, vagy azelőtt is megtalálható, „őshonos” déli etnikumból származik, de ő, szülei, nagyszülei nem éltek folyamatosan Dél-Szudán területén 1956 óta, vagy még annál is régebben elhagyták őseik földjét. E szavazó csak Dél-Szudánban szavazhat, miután az adott etnikum/közösség „elimeri” leszármazását.

3. A szavazó nem tartozik egyik dél-szudáni, „őshonos” etnikumhoz sem, de ő, szülei, nagyszülei 1956 óta folyamatosan Dél-Szudán területén élnek. E szavazó csak Dél-Szudánban szavazhat, és csak ott, ahol állítását igazolni tudják.

b. A referendum akadályai

Kartúm késleltető taktikájának köszönhetően a népszavazásra való felkészülés is késésben van. Ahogy az SSRC elnöke, Mohamed Ibrahim Khalil nyilatkozta: „A rendelkezésre álló idő igen rövid. Kész csoda lenne ennyi idő alatt megszervezni és végrehajtani a referendumot. Azonban én hiszem, hogy ez a csoda megtörténhet.”¹⁷

Az SSRC által kiadott végső menetrend feszített tempójú, e sorok írása-
kor még nem biztos, hogy a regisztrá-
ció valóban megtörténik a kijelölt idő-
sávban és korántsem biztos, hogy az
emberi erőforrásbeli és logisztikai kihí-
vásoknak a bizottság és az önkéntesek
hada meg tud majd felelni. Ne felejt-
sük el, hogy a nagy területű és viszony-
lag gyéren lakott Dél-Szudánban¹⁸ az
őszi hónapokra esik az esős évszak,
amely áradásokat hoz magával és jelen-
tős területeket vág el a külvilágtól.¹⁹
A regisztráció megszervezéséhez
logisztikai segítséget nyújt az UNMIS
és a nemzetközi közösség Dél-Szudán-
ban tevékenykedő aktív tagjai.

Az SSRC számára beígért, szüksé-
ges anyagi források csupán nagyjából
egyharmada állt rendelkezésre 2010.
november elején. A bizottságok és albi-
zottságok alkalmazottainak fizetése
késhet, illetve el is maradhat a referen-
dum előtti hónapokban. Épp ezért kérte
Dél-Szudán népét efféle áldozatokra is
Salva Kiir, egy október 30-ai beszédé-
ben²⁰ a népszavazás sikere érdekében.

Számos elemzés²¹ rámutat a 60%-os
szavazási arány problémájára, melyet
Kartúm kihasználhat. Mivel északon
jelentős, 1,5-2 millió főre becsült déli
kisebbség él,²² a központi kormány meg-
félemlítheti a már regisztrált potenciális
szavazókat és megakadályozhatja, hogy
voksukat leadják a referendum napjain.
Éppen ezért Juba hazatérésre bátorítja a
délieket, hiszen szavazatuk leadását és
biztonságukat nem tudja garantálni a
déli határokon túl.

Riek Machar, a GoSS alelnöke és
a CPA ügyeiért felelős minisztere fel-
szólította a dél-szudániakat, hogy ne

regisztráljanak, ha nem biztosak abban,
hogy szavazatukat le tudják majd adni.²³
További aggodalomra adhat okot, hogy
az SSRA 26.1/b. pontja megengedi a
szavazó szóbeli azonosítását is. Képz-
jük csak el egy Kartúm-barát etnikum
tömeges regisztrálását, majd meg nem
jelenését a szavazáson.

A referendum médiakampánya
november 7-én kezdődött. Ám az egy-
ség győzelmének reális esélye nem
maradt. Amennyiben a referendum a
megfelelő időben, a megfelelő körülmé-
nyek között zajlik le, a szavazók meg-
fogadják és lehetőségük is lesz megfo-
gadni Riek Machar tanácsát, Dél-Szu-
dán készülhet a CPA által meghatározott
időszak végén, azaz 2011. július 9-én
életbe lépő függetlenségére. A nemzet-
közi közösség biztosította Dél-Szudánt,
hogy a szabályos szavazás eredményét
haladéktalanul elismerik.

Az ENSZ, az USA és Juba szövet-
ségesei a referendum időben való meg-
tartása mellett is lándzsát törnek, hiszen
Peter Adwok Nyaba, a szudáni felsőok-
tatási és kutatási miniszter nyilatkozata
szerint a referendum elhalasztása veszé-
lyesebb a háborúnál.

*Jubai kisfiú zászlókat tart.
Forrás: Roberto Schmidt/AFP*

Abyei

A CPA IV. fejezete rendezi Abyei státuszát:

A dél-szudáni referendummal egy időben Abyei lakosai egy másik szavazáson vesznek majd részt, amelyen a következő két lehetőség közül választanak:

a. Abyei észak speciális adminisztratív státuszú területe marad.

b. Abyei csatlakozik Dél-Szudán Észak-Bahr al Ghazal nevű tartományához.²⁴

Abyei területét a britek 1905-ben csatolták az akkori Bahr al Ghazal déli tartománytól Kordofán északi tartományhoz. A terület lakói akkor kizárólag a déli kötődésű ngok dinkák voltak. Ma is ők alkotják a terület lakosságának többségét. Abyei termékeny terület, a Hágai Állandó Ítélobíróság (Permanent Court of Arbitration – PCA) által kijelölt határain²⁵ belül található egy kisebb olajmező is, valamint közel van a jelentős Bamboo és Heglig olajmezőkhöz.

Az elmúlt évtizedekben kezdett letelepedni Abyeiben az északi kötődésű, nomád misseriya népcsoport, amely az arab és muszlim identitású baggarák egy csoportja. Az észak-dél határvidéken szokványos jelenség, hogy a déli, letelepedett lakosság területeire a száraz évszakban²⁶ az északi nomádok átjárnak állataikat legeltetni és portyázni. Ez a hagyományos ngok dinka–misseriya kapcsolat eredete is, ezért biztosítja a CPA a misseriyák hagyományos legeltetési és áthaladási jogát a területen.²⁷

Ma megközelítőleg 100 ezer ngok dinka és 75 ezer misseriya él a térségben.

A 2009. decemberi Abyei Referendum törvény 24. cikke a következőképp nyilatkozik a szavazati jogról:

...a szavazó Abyei terület lakosa kell hogy legyen:

a. ngok dinka

b. Bármely más ott élő szudáni közösség, az Abyei referendum bizottság döntése alapján.

Az abyei referendum bizottsága november elején még nem alakult meg. A tárgyaló felek nem tudtak megegyezni a komité összetételéről.

Az SPLM álláspontja szerint csak a ngok dinkák szavazhatnak, a misseriyáknak a legeltetéshez és az áthaladáshoz való jogát tiszteletben tartják.

„Kartúm és Omar al-Basír számára a legfontosabb feladat a szudániság, a szudáni identitás újradefiniálása lesz, amennyiben valóban békét akarnak kötni a dárfúri felkelőkkel”

Az NCP alkudozási és megzavarási eszközként használja a misseriyákat a tárgyalásokon. A misseriya vezetők kijelentették, hogy semmi más nem hajlandóak elfogadni, csak a referendumon való részvételt. Egyik vezérük szeptember végén még háborúval is fenyegetőzött.²⁸

A PCA által meghatározott határ demarkációja és az abyei referendum bizottságának megalakítása ügyében folytatott NCP-SPLM tárgyalások zátonyra futottak. Október elején magasabb sebességre kapcsolt a nemzetközi diplomácia, Addisz-Abeában

többnapos maratoni tárgyaláson vettek részt az abyei ügyben érintettek, ám áttörést nem értek el. A volt dél-afrikai elnök, Thabo Mbeki, aki jelenleg az Afrikai Unió CPA és más szudáni békemegállapodások ellenőrzési csoportjának (AUHIP) feje, az USA szudáni különmegbízottjával, Scott Grationnal együtt mediátorként november közepén újra tárgyalásztalhoz ül.

Jónéhány alternatív ötlet is született a térség státuszának rendezéséről, ám az SPLM jogosan utasítja el a megoldási terveket, hiszen ahogy Pagan Amum, az SPLM főtitkára fogalmazott, az NCP túszul ejtette Abyeit és az SPLM kész megfizetni a váltságdíjat, ám a CPA nem tárgyalható újra: Abyeinek referendumon kell döntenie további sorsáról.²⁹ Abyei kis terület, a referendum viszonylag rövid idő alatt is kivitelezhető, amennyiben a szavazati jogról megállapodás születik. Kérdés, vajon a Mbeki-Gration féle mediáció valóban áttörést tud-e hozni.

Abyeiben utoljára 2008-ban voltak véres összecsapások az északiak és a déliek között. Amennyiben sorsa rendezetlenül marad a referendum tervezett időpontjáig, a konfliktus kirobbanása

Omar al-Basír.

Forrás: <http://www.indymedia.ie/article/88356>

elkerülhetetlennek látszik. Mind az északi, mind a déli hadsereg csapatokat állomásoztat a tartományban és környékén. A helyi konfliktus rendkívül könnyedén áttérjedhet az egész észak-dél határvidékre. A kb. 2000 kilométeres határ demarkációja korántsem teljes, ugyanis a vitatott területeken jelentős haderők vonultak fel mindkét részről.

A két referenda sikeres megtartása jelentős lépés ugyan a béke útján, de számos kérdésben kell még megegyeznie a két félnek, amelyek közül csak az egyik a határ megvonása.³⁰ Semelyik fél nem akarhat háborút, de vajon képesek lesznek-e megakadályozni egy fegyveres konfliktus kirobbanását, avagy egy lokális konfliktus futótűzként történő továbbterjedését? Vajon mennyiben lehet segítségükre a vitás kérdések békés rendezésében az ENSZ, az AU, az USA és a nemzetközi közösség?

A referendum jelentősége és hatásai

Helyi szinten

A déli kormány, az egyház és a civil szervezetek számára a legnehezebb feladat a nép túl magas elvárásainak helyes kezelése lesz. A dél-szudániak évtizedek óta várnak erre a pillanatra. Legtöbben úgy

Salva Kiir és Ban Ki Mun.

Forrás: UN Photo/Eskinder Debebe

vélik, a függetlenség egy csapásra megváltoztatja majd életüket, illetve a szuverenitás még aznap elhossa számukra a biztonságot és a fejlődést.

A kormány jelentős lépéseket tett az elmúlt hónapokban a nemzetépítés terén. Ennek egyik megnyilvánulása Salva Kiir ez év október 6-án meghirdetett amnesztiája volt az SPLM/A ellen fellázadt katonák, helyi vezetők számára. Elnöki határozatában³¹ felajánlotta számukra, hogy feltétel nélküli fegyverletétel esetén büntetlenül csatlakozhatnak az SPLM-hez. Néhány rebellis tábornok és katona már élt is ezzel a lehetőséggel.

Kiir másik ügyes húzásának az október közepén megtartott dél-szudáni pártok konferenciája bizonyult, melyet a népszavazással kapcsolatban rendeztek. A többnapos tanácskozáson olyan ösellenségek beszéltek, tárgyaltak a kormánypárt embereivel, mint a shilluk Lam Akol. Még az a George Athor is elküldte delegációját, aki az október 6-ai elnöki felajánlásra saját követeléseivel válaszolt. A megbeszélések során a referendum utáni időszakra az alkotmány revízióját, népszámlálást és választások kiírását határozták el, valamint a konferencia gyakran összeül majd az elkövetkező történelmi jelentőségű időszakban.³²

A nemzetépítés kulcsa a népszavazás pillanatában tapasztalható egység, a dél-szudániság továbbvitele. A momentum megragadása rendkívül fontos ahhoz, hogy az évtizedes háború után lassan magához térő nép felülemelkedjen az etnikai ellentéteken. A következő hónapokban pedig eldől, hogy vajon Kiir és az SPLM képes lesz-e valódi

előnyt kovácsolni az esetleges függetlenségből és a ma félautonóm terület a fejlődés útjára léphet. Természetesen ez nemcsak az SPLM/A-tól, hanem a többi déli katonai és politikai erőtől, az egyháztól, a civil szervezetektől, a néptől és etnikai ellentéteiktől, valamint számos külső tényezőtől egyaránt függ.

Kartúm és Omar al-Basír számára a legfontosabb feladat a szudániság, a szudáni identitás újradefiniálása lesz, amennyiben valóban békét akarnak kötni a dárfúri felkelőkkel. Az NCP-nek minden kétséget kizáróan fel kell nőnie ehhez a feladathoz. Kérdés, hogy meg akarja-e tenni ezt a lépést, avagy szokásához híven vakon szalad tovább végzete felé.

Regionális szinten

Szudán geopolitikai helyzete különleges, hiszen egyszerre tartozik az arab világhoz, az Afrika szarvának nevezett térséghez, és Dél-Szudán révén a kelet-afrikai régióhoz. A szomszédos államok függetlenségük elnyerése után földrajzi elhelyezkedésük, hatalmi és kereskedelmi érdekeik alapján váltak Kartúm, illetve Juba szövetségeseivé. Az államok szintjén az erővonalak folyamatos mozgásban vannak, így történhetett, hogy Kartúm hagyományos szövetségese és a szudáni egység egyik legfőbb támogatója, Egyiptom politikai okokból többször szakított a szudáni központi hatalommal. Legutóbb az 1990-es évek közepén, amikor szudáni illetőségű szélsőségesek merényletet kíséreltek meg a jelenlegi egyiptomi elnök, Hoszni Mubarak ellen. Továbbá az 1991-es etióp hatalomváltás után Etiópia, az SPLM egyik legfőbb támogatója elfordult John Garangtól.

A kontinens szempontjából Dél-Szudán lehetséges függetlensége rendkívül ellentmondásos esemény, hiszen egy afrikai nép elnyerheti szabadságát, viszont Szudán kettészakadása a kőbe vésett afrikai törvényt, azaz a gyarmati határok megváltoztathatatlanosságát rúgná fel.³³

Az Afrika szempontjából ambivalens történésekről így nyilatkoztak az afrikai vezetők:

„Egy ilyen fejlemény könnyedén vezethet nagy nehézségekhez, beleértve a háborút is. Ez nagy probléma minden olyan afrikai ország számára, amely hasonló szituációval kerülhet szembe a saját országában, ez az ami aggodalommal tölt el minket [...] azonban nincs más választásunk, mint tiszteletben tartani a szudániak döntését.” – Jean Ping,³⁴ 25/5/2010.

„Dél-Szudán bekövetkező függetlensége vírus lesz, mely átterjed egész Afrikára. Afrikának külföldi beruházásokra és stabilitásra van szüksége. Egy ilyen precedens elriaszthatja a befektetőket, akik félnek majd beruházni Afrikában.” – Moammer Kadhafi, 10/10/2010.³⁵

Az AU az egység egyik támogatója volt egészen a legutóbbi időkig. Az elmúlt hónapokban nyilvánvalóvá vált, hogy Kartúm nem képes elfogadhatóvá tenni a déliek számára az együttélést. Az AU központi kérdésként kezeli Szudánt, Dárfúrban közös, csaknem húszezer fős békemissziót tart fenn az ENSZ-szel UNAMID néven és 2009-ben létrehozta az AUHIP-et, Mbeki elnökletével. Az AUHIP legfontosabb

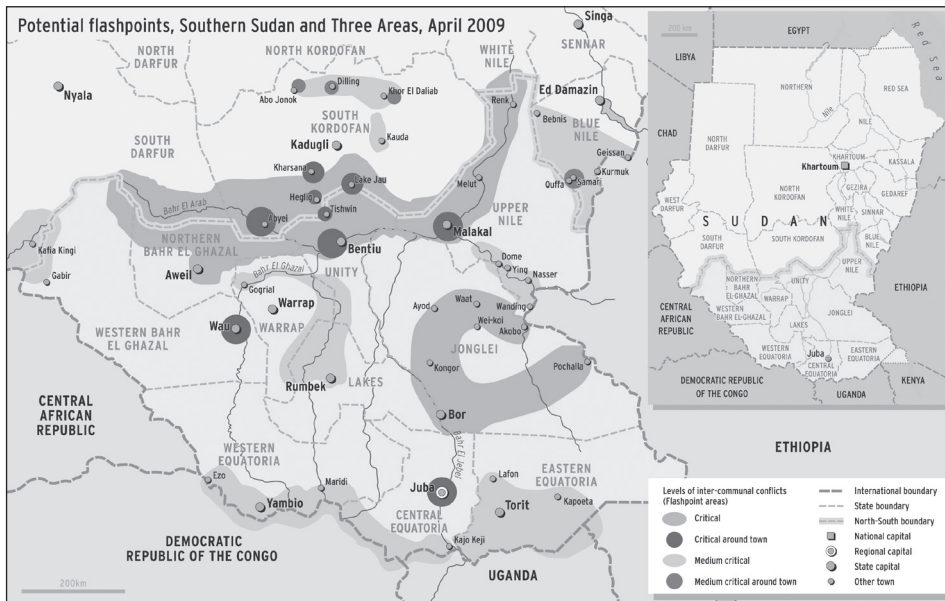
feladata a szudáni konfliktusok béketárgyalásainak elindítása és előremozdítása mediáció révén.

Mbeki idén júliusban, Kartúmban még az egység mellett tört lándzsát, ám felvázolta dél a konföderatív állam modelljét, mint az elszakadással szembeni lehetséges alternatívát.³⁶ Pagan Amum, az SPLM főtitkára erről, az azóta többek által előhozott lehetőségről úgy nyilatkozott, hogy a konföderáció csak a referenda sikeres megtartása és eredményének tiszteletben tartása esetén lehet alku tárgya.³⁷ Az AU és Mbeki azonban ráébredt, hogy a „rossz példánál” ezerszer rosszabb lehet egy újra fellángoló szudáni konfliktus. Különösen azután, hogy mind helyi, mind regionális, mind globális szinten jelentős erőfeszítések történtek a CPA utolsó, legfontosabb állomásának, a referendumnak 2011. január 9-én való megtartása érdekében.

Szeptember 24-én, New Yorkban, az ENSZ közgyűlés hetében, Barack Obama amerikai elnök részvételével megtartott Szudán tanácskozáson tartott beszédében Mbeki már egyértelműen fogalmazott: *„Hadd hangsúlyozzam Afrika messzemenő elkötelezettségét a szudáni nép irányában. Afrika minden tőle telhetőt megtesz, hogy a CPA vállalásai teljesen megvalósuljanak. A szudániak nagy becsben tartott barátaink akár az egység, akár a különválás mellett döntenek.”*

Mbeki november elején is Szudánban tárgyalt az abyei kérdés résztvevőivel és szervezte a november közepi újabb addisz-abebai Abyei tanácskozási fordulót.

Az AU figyelme a nemzetközi közösség több szereplőjéhez hasonlóan

Konfliktus-zónák Szudánban. Forrás: UNMIS

jelenleg Dárfúrról a két referendára váltott és kezd megbékélni a gondolattal, hogy 2011-ben minden valószínűség szerint új állam születik Afrikában.

Globális szinten

Azon államok számára, melyeknek saját belső, szeparatista törekvésekkel kell nap, mint nap szembenézniük, Dél-Szudán függetlensége fenyegető precedenst teremthet. Koszovó 2008-as egyoldalúan kikiáltott függetlenségével szemben viszont Dél-Szudán egy ötven éves polgárháborús időszakot lezáró, nemzetközileg elismert békeszerződés eredményeképpen nyerheti el függetlenségét. Dél-Szudán esetleges szuverenitása a konfliktus részleteinek ismeretében a gyarmatosítás alól való felszabadulás és nem eredményes szeparatista törekvés példajaként állhat. A nemzetközi közösség felelőssége abban áll, hogy ezt

megfelelően közölje a világgal és Omar al-Basírt együttműködésre bírja.

Csak hogy hiába minden a referenda időben való megtartása érdekében tett erőfeszítés az EU, az USA, Nagy Britannia, Norvégia és az ENSZ részéről, ha Omar al-Basír úgy érzi bármit megtehet, hisz nincs mit veszítenie.

1999, azaz az olajexport megindulása óta Kartúm soha nem látott fejlődésnek indult. Az 1990-es évek óta érvényben levő nemzetközi gazdasági szankciók és a dárfúri konfliktus kirobbanása óta érvényben levő fegyvereladási moratórium ellenére Kartúm mindent megkap, amire csak szüksége lehet. Ez legnagyobb részben Kínának és a kínai pragmatista külpolitikának köszönhető. Kína olajimportjának 7%-át Szudánból szerzi be, dollármilliárdokat ruházott be a szudáni olajinfrastruktúra felépítésébe. Kartúmnak fegyvereket és olyan

hadászati cikkeket exportál, amelyekhez a szankciók értelmében nem juthatna hozzá. Kína szokásához híven nem szólt bele az ország belügyeibe, ám áruexportjával nagyban befolyásolta azt.

Pragmatista álláspontjára jellemző, hogy az utóbbi hónapokban, mikor is egyre nyilvánvalóbbá vált, hogy a referendumon a dél-szudáni nép a függetlenséget választja nagyon gyorsan Juba barátja is lett. Sőt nemrégiben a Wall Street Journal kínai cégeket említett a Juba-Lamu olajvezeték építési szerződésének legesélyesebb pályázóiként.³⁸ Kína ráébredt, hogy ha hosszú távon biztosítani akarja szudáni olajimportját, Kartúm mellett Jubát is keblére kell ölelnie. Egy esetleges észak-déli háború az olajinfrastruktúrát is elpusztítaná. Ez pedig Kartúm és Juba után Pekington érintené legkellemetlenebbül, hiszen nemcsak olajimportjának 7%-a, de dollármilliárdos nagyságrendű beruházása is odaveszne.

Konklúzió

2011. január 9., a referenda CPA-ban rögzített dátumának közeledtével a nemzetközi közösség egyre nagyobb figyelemmel tekint Szudánra. Egyértelművé vált, hogy Omar al-Basír és az NCP időhúzó taktikájával veszélybe sodorta a referenda időben való megtartását. A kartúmi rezsim tudja, hogy Dél-Szudánt már elvesztette, ám nyilvánvalóvá tette, hogy az ő együttműködése nélkül sem délen, sem Abyeiben nem lesz népszavazás. Így az NCP kiváló tárgyalási alkupozícióhoz jutott az utóbbi hónapokban és ez a pozíció még nagyobb lehetőségekhez juttathatja. Majd ha Dél-Szudánt elveszítette, jöhet az újabb dip-

lomáciai forduló: Dárfúr. Csak nehogy a dárfúriak mind elhagyni kényszerüljenek földjüket mielőtt még a béke eljöhessen az ő számukra is.

Jegyzetek

- 1 Tervezik egy Juba-Lamu olajvezeték megépítését, illetve szóba jött Juba csatlakozása a Csád-Kamerun vezetékhez is.
- 2 1898-tól 1956-ig Angol-Egyiptomi Szudán néven létezett az ország, ám az egyiptomiak csupán katonákat és hivatalnokokat adhattak a térségbe (Collins, 2008. 33-68. o.), a valódi hatalom a brit kormányzó kezében összpontosult.
- 3 Az 1967-es hatnapos háború utáni feszült légkörben sikerült Lagu tábornoknak Izrael támogatását elnyerni (uo. 103-108. o.).
- 4 1971-ben a szudáni kommunista párt egy sikertelen puccsot hajtott végre Kartúmiban, Nimeri elfordult a szovjettektől, egyúttal a kedvező áron szállított szovjet fegyverekről is le kellett mondania. (ICG, 2002. 10-11. o.)
- 5 A Jonglei csatorna egyiptomi ötlet: a Nilus vizét elterelni a déli Szudd mocsárvidékről, így növelve a vízhozamot. A Szudd lakóinak és a déli gyűlésnek véleményére Nimeri ez esetben sem volt kíváncsi.
- 6 Dél-Szudán lakosságának etnikai megoszlása: dinka 40%, nuer 20%, azande 10%, toposa 8%, shilluk 5%, murle 4%, anyuak 1.5%, mundari 1.5% (Young, 2006.)
- 7 Az UNMIS (United Nations Mission in Sudan) létrehozásáról az ENSZ BT 1547-es, 2004. júniusi határozata döntött. A békefenntartók a CPA „őrei”. Jelenleg 10600 fős katonai és rendőri erő alkotja.
- 8 A délen kitermelt olaj bevételeinek legalább 2%-a a kitermelő tartományé / térségé, a maradék 50%-a Kartúmot, a másik 50% Jubát illeti. (CPA, 2005. III/5.)
- 9 Kék-Nilus és Dél-Kordofán tartományok. A népi konzultáció folyamata nem vezethet a tartományok délhez csatlakozásához. A konzultáció eredményeit a tartományi gyűlések vitatják meg és döntenek a régiók speciális státuszának jellegéről.

- A tartományi gyűlésekben jelenleg az NCP tagok többségben vannak.
- 10 Lsd. pl. DRDC, 2008.
 - 11 Lsd. pl. Carter Center, 17/4/2010.
 - 12 Alier, 1990.
 - 13 A déli tartományok bizottságainak, a tartományokon belüli megyei albizottságoknak (county commission) és a referendum centrumok, azaz a választóhelyiségek létrehozása, az ott dolgozók toborzása és betanítása és a szavazás megfelelő szintű koordinálása.
 - 14 Elnök – Mohamed Ibrahim Khalil, Fötít-kár – Mohamed Osman al-Nijoumi. Csak az SSRB elnöke déli az intézmény vezetőségéből: Chan Reek Madut.
 - 15 A függetlenség kikiáltásának dátuma.
 - 16 Egyiptom, Etiópia, Kenya, Uganda, USA, Nagy-Britannia, Ausztrália és Kanada.
 - 17 Sudan Tribune, 27/10/2010.
 - 18 Területe 640 ezer km² (kb. az Ibériai-fsz.-vel megegyező), lakossága mintegy 10 millió fő.
 - 19 Dél-Szudánban 2009-ben mindössze 50 km aszfaltozott út volt. Egyes körzetek az idei esős évszakban is kizárólag repülővel közelíthetők meg.
 - 20 Záró megjegyzések a Jubában megtartott 8. kormányzói fórumon.
 - 21 Pl. DRI, July 2010. 7. o.
 - 22 Refugees International, June 2010. 1. o.
 - 23 Sudan Tribune. 25/8/2010.
 - 24 CPA IV. fejr. 1.3 cikkely.
 - 25 A két fél képtelen volt megegyezni Abyei határaitól, ezért 2008 júliusában a PCA-hoz fordultak. A nemzetközi bíróság 2009 júliusában kiadta határozatát a határvonalról. A határ demarkációja máig nem történt meg.
 - 26 Abyei esetében decembertől márciusig.
 - 27 CPA IV. fejr. 1.1.3.
 - 28 Sudan Tribune 29/9/2010.
 - 29 Sudan Tribune 30/10 and 4/11/2010.
 - 30 Sem a CPA, sem más kétoldalú megállapodás nem szól róluk, ám az esetleges függetlenség életbe lépéséhez elengedhetetlenül szükséges megegyezni ezen kérdésekről, amelyeket a poszt-referendum egyezmények hivatottak részleteiben rendezni: 1. Állampolgárság – déliek északon és északiak délen. 2. Biztonság – a közös hadtestek felosztása, a katonák saját nemzeti hadseregeikbe való betagozása. 3. Erőforrások – legfontosabb az olajbevételek elosztása. 4. Nemzetközi szerződések, pl. A Nílusra vonatkozó szerződések, ill. Szudán külső tartozásának felosztása.
 - 31 GoSS/PO/J/21/2010.
 - 32 Final communiqué of Southern Sudan Parties Conference on Referendum, 19/10/2010.
 - 33 Az AESZ (Afrikai Egységsszervezet, az AU jogelődje) 1963-as, addisz-abebai alakuló ülésén a tagállamok rögzítették, hogy a fennálló határok megváltoztathatatlanok. NB: Eritrea 1993-as függetlensége nem a határok megváltoztatása, hanem visszaállítása volt.
 - 34 Az AU Béke és biztonsági tanácsának elnöke.
 - 35 Sudan Tribune 10/10/2010.
 - 36 Statement of Thabo Mbeki at the launch of the Sudan post-referendum negotiations: Khartoum, 10/7/2010.
 - 37 Sudan Tribune, 4/11/2010.
 - 38 China courts secessionists in Sudan, WSJ. 21/10/2010.

Felhasznált irodalom

- Alier, Abel (1990): Southern Sudan: Too Many Agreements Dishonoured, Ithaca press, Exeter.
- Collins, Robert (2008): A History of Modern Sudan. Cambridge University Press.
- ICG (2002) International Crisis Group, Africa Report nr. 39. God, Oil and Country, Brüsszel.
<http://www.crisisgroup.org/~media/Files/africa/horn-of-africa/sudan/God%20Oil%20and%20Country%20Changing%20the%20Logic%20of%20War%20in%20Sudan.ashx> (letöltés ideje: 2010.2.2.)
- Young, John (2006): The South Sudan Defence Forces in the Wake of the Juba declaration. Small Arms Survey.
<http://www.smallarmssurveysudan.org/pdfs/HSBA-SWP-1-SSDF.pdf> (letöltés ideje: 2010.9.9)
- Carter Center (2010): Election Observation Mission, Preliminary Statement.

- <http://www.cartercenter.org/resources/pdfs/news/pr/sudan-preliminary-statement-041710.pdf> (letöltés ideje: 2010.4.26.)
- CPA (2005): The Government of the Republic of the Sudan, The Comprehensive Peace Agreement between the Government of Sudan and SPLM/SPLA. Nairobi. <http://www.aec-sudan.org/docs/cpa/cpa-en.pdf> (letöltés ideje: 2010.7.29.)
- DRDC (2010): Darfur Relief and Documentation Centre, 5th Population and Housing Census, an incomplete exercise. http://southsudaninfo.net/wp-content/uploads/reference_library/reports/5th_population_housing_census_sudan.pdf (letöltés ideje: 2010.4.5.)
- The Government of the Republic of the Sudan, Ministry of Justice. Popular Consultation Act, 2009.(in Arabic) <http://xa.yimg.com/> (letöltés ideje: 2010.8.17.)
- Permanent Court of Arbitration, Abyei Arbitration, Final award (press release). 2009. <http://www.pca-cpa.org/upload/files/Abyei%20Press%20Release%2022-07-09%20EN.pdf> (letöltés ideje: 2010.5.5.)
- The Government of the Republic of the Sudan, Abyei Referendum Act. 2009. http://www.irinnews.org/pdf/GOS_Abyei_Referendum_Act_2009.pdf (letöltés ideje: 2010.5.26.)
- Standard Bank Group Economics, Southern Sudan: Future potential shines a torch on current shortcomings. 2010. http://groups.google.co.za/group/sudan-john-ashworth/browse_thread/thread/9a96d4581e2360f1 (letöltés ideje: 2010.6.7.)
- Mekelle Memorandum of understanding between the NCP and SPLM on Post-Referendum issues and arrangements. 2010. <http://www.cmi.no/sudan/doc/?id=1283> (letöltés ideje: 2010.6.24.)
- WSJ (2010.10.21.): Wall Street Journal, China courts secessionists in Sudan. <http://online.wsj.com/article/SB10001424052702303496104575559894121507042.html> (letöltés ideje: 2010.10.22.)
- United Nations Security Council, Resolution nr. 1547. 2005. <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N04/386/26/PDF/N0438626.pdf?OpenElement> (letöltés ideje: 2010.4.25.)
- The Government of the Republic of the Sudan, Southern Sudan Referendum Act. 2009. <http://saycsd.org/doc/SouthernSudanReferendumActFeb10EnglishVersion.pdf> (letöltés ideje: 2010.4.5.)
- Closing Remarks of H.E. General Salva Kiir Mayardit at the 8th Governors' Forum. 2010.10.31. <http://www.goss-online.org/> (letöltés ideje: 2010.11.4.)
- DRI (2010): Democracy Reporting International, Assessment of the Southern Sudan Referendum Act, Berlin. http://www.democracy-reporting.org/files/dri_report_sudan_referendum_-_english.pdf (letöltés ideje: 2010.8.16.)
- Refugees International (2010): Field Report: Preventing Violence and Statelessness as Referendum Approaches. [http://www.refugeesinternational.org/sites/default/files/062810_Sudan_preventing%20\(2\).pdf](http://www.refugeesinternational.org/sites/default/files/062810_Sudan_preventing%20(2).pdf) (letöltés ideje: 2010.7.4.)
- GoSS/PO/J/21/2010.: The Government of Southern Sudan, Presidential order nr. 21, 2010. <http://www.goss-online.org/> (letöltés ideje: 2010.10.15.)
- Final communiqué of Southern Sudan Parties Conference on Referendum, 2010.10.19. <http://allafrica.com/stories/201010200127.html> (letöltés ideje: 2010.10.22.)
- Mbeki 2010(a): Statement of Thabo Mbeki at the launch of the Sudan post-referendum negotiations: Khartoum, 2010.10.7. <http://sudanwatch.blogspot.com/2010/07/news-round-up-north-south-sudan-launch.html> (letöltés ideje: 2010.7.21.)
- Mbeki 2010(b): Speech of Thabo Mbeki at the UN High Level Meeting on Sudan, New York, 2010.9.24. <http://allafrica.com/stories/201009250011.html> (letöltés ideje: 2010.9.26.)
- Adwok Nyaba, Peter, (2010): Postponement on the referendum will be more dangerous than war, South Sudan Nation, 2010.10.26. <http://www.southsudannation.com/postprint%20of%20referend%20more%20dangerous%20adwoknyaba5.htm> (letöltés ideje: 2010.10.27.) <http://www.sudantribune.com/>